บทที่ 4
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ลิขสิทธิ์นั้นในสมัยโบราณเริ่มตั้งแต่อารยธรรมตะวันตกในกรีกโบราณและในยุโรปจนถึงสมัยกลาง สิทธิประเภทนี้ยังไม่ปรากฏชัด แต่ในด้านธรรมสิทธิ์ (moral right) หรือสิทธิในทางจิตใจได้รับการยอมรับแล้ว ต่อมาในสมัยจากการประดิษฐ์แท่นพิมพ์จนถึงอนุสัญญาลิขสิทธิ์นานาชาติ สถานการณ์เริ่มเปลี่ยนแปลงไปมากเมื่อมีการประดิษฐ์แท่นพิมพ์ซึ่งใช้เครื่องจักรกลก่อให้เกิดความเร็วในการผลิตหนังสืออย่างมาก เกิดการค้าชนิดใหม่ คือ ผู้พิมพ์และขายหนังสือที่เรียกว่า " Stationer" ในประเทศอังกฤษได้เกิดทรัพย์สินแบบใหม่ขึ้น ซึ่งต่อมารู้จักในนามของลิขสิทธิ์มีกฎหมายให้ความคุ้มครองคือ The Statute of Anne, 1710 กฎหมายฉบับนี้นอกจากจะใช้ในประเทศอังกฤษแล้วยังนำไปใช้ในอาณานิคมของอังกฤษรวมทั้งสหรัฐอเมริกาด้วย หลังจากที่สหรัฐอเมริกาได้ประกาศอิสระภาพแล้วก็ได้ออกกฎหมายลิขสิทธิ์ ในปี ค.ศ. 1790 โดยได้นำหลักจาก Statute of Anne, 1710 นี้ ส่วนในประเทศฝรั่งเศส สิทธิของผู้สร้างสรรค์ได้รับการรับรองคุ้มครองในศตวรรษที่ 18 ในช่วงแรกหลังการปฏิวัติ ปี ค.ศ. 1817 มีการรับรองลิขสิทธิ์ในประเทศเนเธอร์แลนด์ และในปี ค.ศ. 1870 จึงได้มีการรับรองลิขสิทธิ์ในประเทศเยอรมัน

ในระยะต่อมาจากสมัยอนุสัญญากรุงเบอร์นจนถึงปัจจุบัน คือ ในคริสตศตวรรษที่ 18 ต่อเนื่องถึงคริสตวรรษที่ 19 เป็นสมัยการปฏิวัติอุตสาหกรรม ความก้าวหน้าทางศิลปกรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ มีขึ้นอย่างรวดเร็ว การติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศเป็นไปโดยสะดวกขึ้นกว่าเดิมมากจึงได้ก่อให้เกิดการคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศขึ้น ซึ่งเดิมได้กำหนดในรูปสนธิสัญญาทวิภาคี ต่อมาได้รับการพัฒนามาเป็นอนุสัญญาระหว่างประเทศ ซึ่งอนุสัญญาระหว่างประเทศฉบับแรกคือ อนุสัญญาเบอร์น เพื่อการคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม (Bern Convention for Protection of Literary and Artistic works) ซึ่งได้จัดทำขึ้นในปี ค.ศ. 1886 และได้พัฒนาแก้ไข

เปลี่ยนแปลงมาจนกระทั่งในปัจจุบันถึง 7 ฉบับ นอกจากนี้ยังมีอนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล ค.ศ. 1952 อีกฉบับหนึ่ง ที่มีการแก้ไขหนึ่งครั้ง เมื่อ ค.ศ. 1971

สำหรับประเทศไทยในปี พ.ศ. 2437 ได้มีกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแรก คือ ประกาศหอสมุดวชิรญาณ ซึ่งให้ความคุ้มครองการทำสำเนางานที่ลงพิมพ์ในหนังสือ "วชิรญาณวิเศษ" ต่อมาในปี พ.ศ. 2444 ก็ได้มีการตรา "พระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120 และในปี พ.ศ. 2457 ก็ได้มีการแก้ไขโดย "พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ พ.ศ. 2457" ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กฎหมายลิขสิทธิ์ทั้งสองฉบับได้ให้ความคุ้มครองเฉพาะงานวรรณกรรมเท่านั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2474 จึงได้มีการตรา "พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายเดิมทั้งสองฉบับล้าสมัย เหตุผลประการหนึ่งในการออกกฎหมายฉบับนี้ คือ ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาเบอร์น เพื่อการคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม ค.ศ. 1886 ฉบับแก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1908 เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2474 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2521 ก็ได้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 โดยใช้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ พ.ศ. 2526 แทน ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน

ลักษณะของลิขสิทธิ์โดยทั่วไปถือว่าลิขสิทธิ์เป็นสิทธิแห่งทรัพย์สินประเภทหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะหลายประการคือ เป็นสิทธิหวงกัน สิทธิเฉพาะบุคคล สิทธิมีอายุจำกัด และเป็นสหสิทธิ ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่างที่เรียกว่า ทรัพย์สินทางปัญญา ประเภทหนึ่ง ข้อแตกต่างสำหรับทรัพย์สินทางปัญญา 3 ประเภท คือ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า ที่สำคัญได้แก่ วัตถุประสงค์ของการคุ้มครองต่างกัน วัตถุแห่งสิทธิหรือสิ่งที่กฎหมายให้ความคุ้มครองต่างกัน การได้สิทธิต่างกัน ข้อทดสอบการละเมิดสิทธิต่างกัน

ลักษณะของลิขสิทธิ์ตามกฎหมายไทยนั้นแต่เดิมใช้คำว่า "กรรมสิทธิ์" ซึ่งจะเห็นได้ตามพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120 และพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ พ.ศ. 2457 นอกจากนั้นยังชี้ให้เห็นว่าลิขสิทธิ์เป็นสิทธิแต่ผู้เดียวของ

เจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้นด้วย คำว่า "ลิขสิทธิ์" ได้เริ่มใช้เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ลักษณะที่เป็นสิทธิแต่ผู้เดียวก็ยังคงได้รับการยืนยันตลอดมาแม้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับปัจจุบันก็ยังคงยืนยันในหลักนี้อยู่

ปัญหาว่าลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สิทธิหรือบุคคลสิทธินั้น ผู้เขียนเห็นว่าไม่สามารถจัดลิขสิทธิ์เป็นบุคคลสิทธิหรือทรัพยสิทธิได้โดยตรง เนื่องจากลิขสิทธิ์เป็นสิทธิประเภทหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่ระบบบุคคลสิทธิและทรัพยสิทธิได้ก่อตั้งขึ้นอย่างมั่นคงถาวรเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปแล้ว การที่นักกฎหมายส่วนใหญ่พยายามจะจัดให้เป็นทรัพยสิทธินั่าจะเป็นเพราะมีลักษณะที่ใกล้หลักในทางทรัพยสิทธิมากกว่าบุคคลสิทธิ ซึ่งการจัดดังกล่าวแม้จะใช้ได้แต่ก็ยังมีข้อขัดข้องในเหตุต่าง ๆ อีกหลายประการ วิถีทางในการแก้ปัญหานี้จึงควรใช้วิธีการที่เรียกว่า Notification of Transfer or Licencing คือหลักที่ว่าการโอนหรือการอนุญาตลิขสิทธิ์จะสามารถยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกได้จะต้องแจ้งการโอนและการอนุญาตดังกล่าวต่อเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการที่รับผิดชอบในเรื่องนี้โดยตรง

ข้อแตกต่างที่สำคัญของลิขสิทธิ์และกรรมสิทธิ์มีหลายประการ ได้แก่ เรื่องความมีลักษณะถาวร กล่าวคือ ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิมีอายุจำกัดระงับสิ้นไปเองได้ ส่วนกรรมสิทธิ์เป็นสิทธิมีอยู่ตลอดไปไม่ระงับสิ้นไปตามกาลเวลา นอกจากนี้ยังมีข้อแตกต่างในเรื่องวัตถุที่มารองรับสิทธิ กล่าวคือ กรรมสิทธิ์เป็นสิทธิเหนือทรัพย์สินอันเป็นวัตถุมีรูปร่าง ส่วนลิขสิทธิ์เป็นสิทธิใน "งาน" ที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้นซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง

เหตุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์นั้น ได้แก่ หลักที่ว่าด้วยความยุติธรรมทางธรรมชาติ หลักทางด้านเศรษฐกิจ หลักทางด้านการเสริมสร้างวัฒนธรรมของชาติ หลักทางด้านสังคม เหตุผลเหล่านี้เป็นการสนับสนุนทฤษฎีคุ้มครองป้องกันซึ่งมีแนวความคิดว่าลิขสิทธิ์สมควรได้รับการคุ้มครองป้องกันเช่นเดียวกับสิทธิในทางแพ่งทั่วไป

ในด้านระบบกฎหมายลิขสิทธิ์นั้นในปัจจุบันมีการแบ่งออกเป็น 4 ระบบ คือ

1. ระบบภาคพื้นยุโรปหรือระบบสิทธิของผู้สร้างสรรค์ มี ฝรั่งเศส เป็นประเทศแม่แบบ

2. ระบบแองโกล – แซกซอนหรือระบบสิทธิในการทำสำเนา มี ประเทศอังกฤษเป็นแม่แบบ

3. ระบบสังคมนิยม มี ประเทศโซเวียต เป็นแม่แบบ

4. ระบบของประเทศกำลังพัฒนา ได้แก่ ประเทศซึ่งกำลังพัฒนาทั้งหลายซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย

ระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ที่แตกต่างกันส่งผลถึงการคุ้มครองที่แตกต่างกันในหลายด้าน ข้อที่น่าสังเกต คือ ระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศที่กำลังพัฒนาไม่น่าจะจำแนกเป็นระบบได้ เพราะมิได้มีการแสดงถึงลักษณะเฉพาะอย่างเด่นชัดของกฎหมายภายในของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย หากแต่เป็นเพียงข้อตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศพัฒนาแล้วหยิบยื่นประโยชน์บางอย่างให้เท่านั้น ฉะนั้นจึงควรได้รับการพิจารณาในหลาย ๆ ด้านมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้

เกี่ยวกับสิทธิต่าง ๆ ของผู้สร้างสรรค์นั้นนอกจากลิขสิทธิ์แล้วยังมีสิทธิที่สำคัญอีก 2 ประเภท คือ สิทธิข้างเคียง (neighbouring rights) และธรรมสิทธิ (moral right) ผู้ซึ่งได้รับความคุ้มครองจากสิทธิข้างเคียงได้แก่ นักแสดง (performer) ผู้ทำการบันทึกเสียง (producers of phonograms) และองค์กรแพร่เสียงแพร่ภาพ (broadcasting organization) สิทธิข้างเคียงเกิดจากแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองงานซึ่งเกิดจากเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น งานภาพยนตร์ งานโสตทัศน-วัสดุ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ เพราะเหตุที่เห็นกันว่างานเหล่านี้ไม่ใช่งานลิขสิทธิ์โดยแท้ ในด้านการให้ความคุ้มครองสิทธิข้างเคียงโดยอนุสัญญาระหว่างประเทศนั้นในปัจจุบันปรากฏตามอนุสัญญากรุงโรม 1961 (Rome Convention in 1961)

ส่วนธรรมสิทธิ (moral right) นั้น เป็นสิทธิประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นจากแนวความคิดในกฎหมายลิขสิทธิ์ของกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งต้องการให้ความคุ้มครองผู้สร้าง

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรรค์ในด้านชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ แม้จะได้โอนงานสร้างสรรค์ให้ผู้อื่นไปแล้วก็ตาม การให้ความรับรองคุ้มครองธรรมสิทธิของประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบันมี 2 กลุ่ม กลุ่มแรก ได้บัญญัติรับรองธรรมสิทธิไว้ในกฎหมายลิขสิทธิ์ของตนโดยตรง เช่น ประเทศฝรั่งเศส กลุ่มที่ 2 มิได้บัญญัติรับรองไว้โดยตรง เช่น ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ในด้านอนุสัญญาระหว่างประเทศนั้นธรรมสิทธิได้รับการรับรองคุ้มครองจากอนุสัญญาระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น อนุสัญญากรุงโรม 1928 อนุสัญญากรุงบรัสเซลส์ 1948 และอนุสัญญากรุงปารีส 1971 ก็บัญญัติรับรองไว้เช่นเดียวกัน สำหรับกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยนั้นได้ยอมรับรองธรรมสิทธิบ้างเหมือนกันในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 มาตรา 15 วรรค 4

เกี่ยวกับงานอันเป็นวัตถุแห่งลิขสิทธิ์นั้น โดยหลักกฎหมายลิขสิทธิ์ของแต่ละประเทศและอนุสัญญาระหว่างประเทศกำหนดลักษณะการคุ้มครองเฉพาะเมื่อได้มีการแสดงออก (expression) มิได้ให้ความคุ้มครองความคิด (idea) ส่วนประเภทของงานนั้นแต่ละประเทศให้ความคุ้มครองต่างกัน บางประเทศก็ให้ความคุ้มครองมาก บางประเทศก็ให้ความคุ้มครองน้อย สำหรับประเทศไทยตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ได้ให้ความคุ้มครองทั้งสิ้น 8 ประเภท คือ

1. งานวรรณกรรม
2. งานนาฏกรรม
3. งานศิลปกรรม
4. งานดนตรีกรรม
5. งานโสตทัศนวัสดุ
6. งานภาพยนตร์
7. งานแพร่เสียงแพร่ภาพ
8. งานอื่นใดอันเป็นงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์หรือแผนกศิลปะ

ในเรื่องลักษณะพิเศษซึ่งเป็นองค์ประกอบของงานอันมีลิขสิทธิ์ที่มีลักษณะเป็นสากล พอสรุปได้ว่ามี 5 ประการ คือ

1. การจดทะเบียนลิขสิทธิ์
2. การโฆษณางาน
3. องค์ประกอบมูลฐานในเรื่องหลัก originality, quality และ novelty
4. หลักการบันทึกงานให้ปรากฏ (fixation)
5. หลักที่ว่างานอันขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่ควรถือว่าเป็นงานอันมีสิทธิ์

อย่างไรก็ดีลักษณะพิเศษนี้ แต่ละประการเป็นการไม่แน่ว่าทุกประเทศจะต้องมี บางประเทศอาจมีเพียงบางประการเท่านั้น สำหรับกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยในปัจจุบันต้องการเพียง ประการที่ 2 และประการที่ 3 และจากการวิจัยโดยเหตุผลในหลาย ๆ ด้าน เห็นว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยในปัจจุบันต้องการองค์ประกอบในประการที่ 5 ด้วย

การจดทะเบียนในบางประเทศถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญในการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา สำหรับกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยในปัจจุบันใช้ระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์โดยระบบอัตโนมัติ (Automatic Protection) ฉะนั้นจึงไม่ต้องจดทะเบียนหรือแสดงสงวนลิขสิทธิ์ให้ปรากฏที่งานไม่ว่าจะเป็นงานประเภทใดก็ตาม

การโฆษณางานในต่างประเทศมีแนวความคิด 2 แนว คือ กลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแองโกล-แซกซอน ซึ่งคำนึงถึงประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งคำนึงถึงคุณค่าของสติปัญญาของผู้สร้างสรรค์เป็นสำคัญ แต่ในระยะหลังกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรปก็ยอมรับความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจด้วย การโฆษณางานจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ประการหนึ่ง ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทย การโฆษณางานก็ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งของการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ ซึ่งจะเห็นได้จากมาตรา 6 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521

องค์ประกอบมูลฐานในเรื่องหลัก originality หลักนี้เป็นสิ่งที่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ยอมรับมาบัญญัติไว้ในมาตรา 4 ซึ่งมีหลักสำคัญว่างานที่จะมีลิขสิทธิ์ต้องเป็นการแสดงออกซึ่งความคิดและการมีที่มาจากงานของผู้สร้างสรรค์ ส่วนหลักในเรื่อง creativity โดยความหมายต้องเป็นการสร้างสรรค์โดยความคิด ความรู้ ความสามารถของตนเองมิได้ลอกเลียนงานของผู้อื่น อย่างไรก็ดีเมื่อกล่าวถึงคุณสมบัติของงานอันมีลิขสิทธิ์ ศาลในต่างประเทศมักจะกล่าวถึง creativity ควบคู่ไปกับ originality ด้วยเสมอจนดูราวกับว่า creativity เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งต่างหาก แต่ในปัจจุบันมีความเห็นไปในทางที่ว่าแท้จริงแล้ว creativity ก็คือส่วนประกอบอันหนึ่งของ originality หรือการที่งานนั้นต้องมีกำเนิดจากผู้สร้างสรรค์นั่นเองซึ่งมีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ creativity ส่วนหนึ่ง และการที่ไม่ได้ลอกเลียนงานอื่น (non - copying) อีกส่วนหนึ่ง สำหรับหลัก novelty คือความใหม่นั้นเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าไม่ใช่สาระสำคัญของลิขสิทธิ์ ซึ่งต่างกับสิทธิบัตร (patent) ซึ่งถือว่าสิ่งประดิษฐ์ที่จะขอจดทะเบียนสิทธิบัตรได้ต้องเป็นของที่คิดขึ้นใหม่ไม่เคยมีจำหน่ายหรือแพร่หลายทั่วไป หลักในเรื่อง quality หรือคุณภาพของงานก็เช่นกันตามกฎหมายลิขสิทธิ์ไม่ถือว่าเป็นสาระสำคัญของการมีลิขสิทธิ์ หลักในเรื่องนี้เห็นได้ชัดว่าพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ก็ยอมรับโดยนำมาบัญญัติไว้ในมาตรา 4 เฉพาะแต่งานศิลปกรรมว่า ". . .ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีคุณค่าทางศิลปหรือไม่ . . ."

หลักการบันทึกงานให้ปรากฏ (fixation) นั้น ในต่างประเทศ กลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแองโกล - แซกซอน ถือหลักว่าการบันทึกงานให้ปรากฏต้องปรากฏเป็นตัวตนในเครื่องสื่อสารความหมายที่สามารถจับต้องได้ ส่วนกลุ่มประเทศซึ่งใช้ระบบกฎหมายภาคพื้นยุโรปไม่ถือว่าการบันทึกงานให้ปรากฏเป็นสาระสำคัญ สำหรับกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยในปัจจุบันก็มีปัญหาเกี่ยวกับงานบางประเภทได้แก่ งานวรรณกรรม เช่น ปาฐกถา สุนทรพจน์ หรืองานนาฏกรรม เป็นต้น ซึ่งงานเหล่านี้จะได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 จะต้องมีการบันทึกลงในวัสดุอย่างใดอย่างหนึ่งให้ปรากฏก่อนหรือไม่ ซึ่งก็ยังมีการถกเถียงกันอยู่ สำหรับความเห็นของผู้เขียน จากการพิจารณาถึงเหตุผลในหลาย ๆ ด้านแล้วเห็นว่างานที่จะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ไม่จำเป็นต้องมีบันทึกงานให้ปรากฏแต่อย่างใด

สำหรับหลักที่ว่างานที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่ถือว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์นั้น หลักข้างต้นที่กล่าวนี้ก็ยังมีปัญหาโต้เถียงกันอยู่เช่นกัน นักกฎหมายบางท่านก็ยังเห็นว่างานอันขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นงานที่มีลิขสิทธิ์ได้ สำหรับผู้เขียนเห็นว่าหากพิจารณาเหตุผลในหลาย ๆ ด้านจะเห็นว่างานอันขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่ควรได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521

ในด้านรายละเอียดเกี่ยวกับงานที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์นั้น ในต่างประเทศวิวัฒนาการของเทคโนโลยีทำให้ขอบเขตการให้ความคุ้มครองขยายกว้างออกไป งานประเภทใหม่ ๆ หลายประเภทได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของบางประเทศ สำหรับประเทศไทยนั้นตามที่กล่าวในตอนต้นแล้วว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับปัจจุบัน ได้ให้ความคุ้มครองงานรวมทั้งสิ้น 8 ประเภท เป็นที่น่าสังเกตว่างานทั้ง 8 ประเภทนั้น ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยถือว่าเป็นงานอันได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ มิได้มีการแบ่งแยกงานบางอย่างเช่น งานโสตทัศนวัสดุ งานภาพยนตร์ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ ออกมาเป็นงานซึ่งได้รับความคุ้มครองโดยสิทธิข้างเคียง (neighbouring rights) ดังเช่น กฎหมายลิขสิทธิ์ของต่างประเทศ

อย่างไรก็ดี แม้ว่าตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 จะบัญญัติให้ความคุ้มครองงานไว้อย่างมากจำนวนถึง 8 ประเภทก็ตาม แต่เกี่ยวกับลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยก็ได้ให้ความคุ้มครองเพียงบางประเภทตามพันธกรณีที่ทำไว้ตามอนุสัญญากรุงเบอร์น ฉบับแก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1908 และข้อสงวน 6 ข้อ ตามพิธีสารเพิ่มเติม ค.ศ. 1914 เท่านั้น ฉะนั้นกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยจะให้ความคุ้มครองจำกัดเฉพาะ

1. งานวรรณกรรมและศิลปกรรมตามความหมายในมาตรา 2 แห่งอนุสัญญาเบอร์นฉบับแก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1908

2. งานภาพยนตร์และงานที่สร้างขึ้นโดยวิธีอื่นอันคล้ายคลึงกับภาพยนตร์และต้องมีลักษณะการจัดทำที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว (original character) เท่านั้น ทั้งนี้ตามมาตรา 14 แห่งอนุสัญญาเบอร์น ฉบับแก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1908

งานซึ่งได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์นั้นมีอายุจำกัดเมื่อพ้นระยะเวลาที่กฎหมายให้ความคุ้มครองแล้วก็ต้องถือว่าเป็นงานที่หมดอายุการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตกและเป็นสมบัติสาธารณะ (public domain) บุคคลอื่นย่อมมีสิทธินำไปทำซ้ำ ดัดแปลง หรือนำออกโฆษณาได้ นอกจากนั้นกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศส่วนใหญ่ยังได้กำหนดว่าบางสิ่งบางอย่างไม่ควรได้รับความคุ้มครอง เช่น ข่าวประจำวัน และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เป็นเพียงข่าวสาร รัฐธรรมนูญและกฎหมาย ฯลฯ เพราะเป็นสิ่งที่ประชาชนพึงต้องทราบจึงควรให้แพร่หลายไม่ควรจำกัดให้เป็นลิขสิทธิ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เหตุผลดังกล่าวตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยฉบับปัจจุบันก็บัญญัติรับรองไว้ ดังจะเห็นได้จากมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521

เกี่ยวกับประเภทของงานว่างานใดบ้างที่ควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์นั้นมีปัญหาเกี่ยวกับงานบางอย่างซึ่งมีลักษณะไม่แน่ว่าจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์หรือไม่

<u>ประเภทแรก</u> คือ คอมพิวเตอร์ ซอฟท์แวร์ (Computer software) หรือคอมพิวเตอร์โปรแกรม (Computer Program) เป็นสิ่งซึ่งเกิดจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ลักษณะของงานยังมีนักกฎหมายถกเถียงกันอยู่ว่าควรจะให้ความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์หรือไม่ ซึ่งโดยทั่วไปก็เห็นว่าควรได้รับความคุ้มครองเพราะเป็นงานที่สร้างสรรค์โดยใช้สติปัญญา ความวิริยะอุตสาหะ ก่อให้เกิดงานนั้นขึ้นเป็นทรัพย์สินทางปัญญาอย่างหนึ่ง แต่มีปัญหาตามมาว่า เมื่อให้ความคุ้มครองแล้วจะจัดอยู่ในงาน

ประเภทใดในต่างประเทศบางประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ จัดให้เป็นงานประเภทวรรณกรรม ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ออกกฎหมายรับรองไว้โดยตรงในกฎหมายลิขสิทธิ์ สำหรับประเทศไทยนั้นสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้เคยตีความว่าคอมพิวเตอร์ ซอฟท์แวร์ เป็นงานในแผนกวิทยาศาสตร์ แต่ถึงกระนั้นปัญหานี้ก็ยังไม่ยุติเพราะยังไม่มีคำพิพากษาของศาลฎีกาวางบรรทัดฐานในเรื่องนี้และนักกฎหมายยังมีความเห็นแตกต่างกันอยู่ สำหรับผู้เขียนเห็นว่าในกรณีของประเทศไทยนั้นต้องคำนึงถึงการพัฒนาประเทศและการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ของต่างประเทศด้วย ฉะนั้นการตีความว่าควรจัดอยู่ในงานประเภทใดนั้นต้องระมัดระวังมากเพราะมีผลแตกต่างกัน และเห็นว่าการตีความโดยจัดเป็นงานประเภทโสตทัศนวัสดุนั้นเหมาะสมที่สุด

ประเภทที่ 2 งานเกี่ยวกับแผนแบบทางด้านอุตสาหกรรม (Industrial designs) มีปัญหาว่าหากแผนแบบทางด้านอุตสาหกรรมจะจัดเป็นงานตามกฎหมายลิขสิทธิ์ได้หรือไม่ ในต่างประเทศปัญหาเช่นนี้ยังมีการถกเถียงกันอยู่ ในเรื่องการแบ่งแยกความซ้ำซ้อนของแผนแบบทางด้านอุตสาหกรรมกับงานศิลปกรรมโดยเฉพาะงานศิลปประยุกต์ ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของต่างประเทศ ได้แก่ อังกฤษและฝรั่งเศส หลักการแบ่งแยกยังไม่ชัด สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกานั้นหลักกฎหมายที่นำมาใช้แบ่งแยกปัญหาข้างต้นมีความชัดเจนกว่าของอังกฤษและฝรั่งเศส ทั้งนี้โดยกฎหมายลิขสิทธิ์ของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ว่า หากงานใดที่มีลักษณะรูปแบบที่มุ่งเพื่อใช้ประโยชน์ แม้งานนั้นจะออกแบบสวยงามเพียงใดก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์ แต่หากงานใดโดยลักษณะของงานมีลักษณะทางศิลปรวมอยู่ด้วยและสามารถแยกออกเป็นเอกเทศได้ก็อาจได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์ในส่วนที่เป็นศิลปกรรมนั้น สำหรับปัญหาความซ้ำซ้อนของกฎหมายไทยอยู่ที่กฎหมาย 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 เกี่ยวกับงานศิลปกรรมกับพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ในส่วนที่เกี่ยวกับแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า น่าจะนำหลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกามาแบ่งแยกในเรื่องนี้ นอกจากนั้นควรได้มีการกำหนดคุณค่าทางศิลปของงานศิลปกรรมบางอย่างตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ซึ่งโดยสภาพของงานเป็นงานศิลปกรรมอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องไปคำนึงถึงคุณค่าของงานดังกล่าว

ได้แก่ งานจิตรกรรม งานประติมากรรม งานภาพถ่าย หากได้มีการกำหนดเช่นนี้ ก็จะทำให้งานประเภทอื่น ๆ นอกเหนือจากงานเหล่านี้จะถือว่าเป็นงานศิลปกรรมได้จะต้องคำนึงถึงคุณค่าทางศิลปด้วย ฉะนั้นโดยนัยดังกล่าวงานศิลปประยุกต์ก็จะต้องมีคุณค่าทางศิลปจึงจะได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์ จุดนี้จะทำให้เห็นว่าอาจเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้ได้อีกวิธีหนึ่ง เพราะเป็นการยกระดับของงานศิลปประยุกต์ขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง ซึ่งจะทำให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างแบบผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรมกับงานศิลปประยุกต์ดีขึ้น งานศิลปประยุกต์ที่ไม่มีคุณค่าทางศิลปก็ไม่อาจได้รับความคุ้มครองทางลิขสิทธิ์ แต่ก็อาจได้รับความคุ้มครองทางสิทธิบัตรในฐานะที่เป็นแบบผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรมถ้าเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายสิทธิบัตรต้องการ อย่างไรก็ดีปัญหาในงานบางอย่างซึ่งอาจจะซ้ำซ้อนกันก็ยังมีได้ ปัญหาจึงมีว่าแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมอาจถือเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ได้ จะเกิดปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับขอบเขตการให้ความคุ้มครองหรือไม่ ในข้อนี้เห็นว่างานบางอย่างอาจได้รับความคุ้มครองทั้งจากกฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรหากมีลักษณะต้องด้วยหลักเกณฑ์ที่กฎหมายทั้ง 2 ฉบับกำหนดไว้

ประเภทที่ 3 เครื่องหมายการค้า (Trademarks) และเครื่องหมายบริการทางการค้า (Service mark) มีปัญหาในทำนองเดียวกับแผนแบบทางอุตสาหกรรม (Industrial designs) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า เครื่องหมายการค้า หรือเครื่องหมายบริการทางการค้าส่วนใหญ่จะมีปัญหาเกี่ยวเนื่องกับงานศิลปกรรมตามกฎหมายลิขสิทธิ์ และเห็นว่าหากเครื่องหมายการค้าหรือเครื่องหมายบริการทางการค้า หากมีลักษณะจัดเป็นงานศิลปกรรมตามความหมายของกฎหมายลิขสิทธิ์ได้ กฎหมายลิขสิทธิ์ก็ควรให้ความคุ้มครอง

ประเภทที่ 4 แบบตัวพิมพ์ (Typefaces) ในประเทศอังกฤษตามกฎหมายลิขสิทธิ์เดิมถือว่าเป็นงานศิลปกรรมและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ แต่ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของอังกฤษในปัจจุบันยังมีปัญหาในเรื่องนี้สำหรับกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนแผนแบบของอังกฤษถือว่าแบบตัวพิมพ์เดี่ยว ๆ และมีลักษณะใหม่ (novelty) ก็สามารถที่จดทะเบียนได้ ส่วนแบบตัวพิมพ์ซึ่งเป็นชุดตัวอักษรยังไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วย

การจดทะเบียนแผนแบบ ในเรื่องแบบตัวพิมพ์นี้นอกจากอังกฤษแล้วยังมีอีกหลายประเทศที่มองเห็นความสำคัญในอันที่จะให้ความคุ้มครองแก่แบบตัวพิมพ์ โดยการพยายามจัดทำข้อตกลงระหว่างประเทศขึ้นซึ่งเรียกว่า "ข้อตกลงกรุงเวียนนาว่าด้วยการคุ้มครองแบบตัวพิมพ์และการฝากสำเนาระหว่างประเทศ (Veinna Agreement of 1973 for the Protection of Typeface and their International Deposit)" ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น แบบตัวพิมพ์ (Typefaces) ยังไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ สำหรับประเทศไทยไม่ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองแบบตัวพิมพ์ไว้ในกฎหมายลิขสิทธิ์โดยตรง แต่เมื่อพิจารณาถึงปรัชญาของกฎหมายลิขสิทธิ์แล้วก็เป็นสิ่งที่ควรให้ความคุ้มครองปัญหาจึงอยู่ที่ว่าจะให้ความคุ้มครองอย่างไร ซึ่งในเรื่องนี้เห็นว่าต้องแยกลักษณะเป็น 2 กรณี คือ

1. ในกรณีที่มีลักษณะเป็น 2 มิติ กล่าวคือ ได้มีการออกแบบที่สวยงามและสมบูรณ์แล้วโดยบันทึกลงบนวัสดุ เช่น ผ้า กระดาษ ซึ่งยังมิได้นำไปจัดทำเป็นตัวพิมพ์เพื่อใช้งาน การให้ความคุ้มครองน่าจะตีความโดยจัดให้อยู่ในงานศิลปกรรมประเภทจิตรกรรมได้ อย่างไรก็ดีจะต้องประกอบด้วยหลัก originality ด้วย

2. ในกรณีที่มีลักษณะเป็น 3 มิติ กล่าวคือ ได้นำแบบตัวพิมพ์ 2 มิติ ตามข้อ 1 มาจัดทำเป็นตัวพิมพ์เพื่อใช้ประโยชน์ในการพิมพ์ กรณีเช่นนี้ ก็อาจตีความได้ว่าเป็นงานศิลปกรรมประเภทศิลปประยุกต์ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ได้ และในขณะเดียวกันก็อาจถือได้ว่าเป็น "แบบผลิตภัณฑ์" ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้เช่นกัน แต่เนื่องจากแบบตัวพิมพ์ดังกล่าวมีลักษณะที่เห็นได้ชัดว่ามุ่งเพื่อใช้ประโยชน์ด้วยเหตุผลดังได้กล่าวในบทที่ 3 หัวข้อที่ 4 กรณีเช่นนี้แบบตัวพิมพ์ดังกล่าวย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์ แต่ก็อาจได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายสิทธิบัตรได้ ถ้าหากต้องด้วยหลักเกณฑ์ที่กฎหมายสิทธิบัตรต้องการ

ประเภทที่ 5 การจัดรูปเล่มหนังสือและการเรียบเรียงตัวอักษร (Typographical arrangements) ในต่างประเทศ เช่น กฎหมายลิขสิทธิ์ของอังกฤษได้บัญญัติให้ความคุ้มครองงานประเภทนี้ไว้โดยตรง สำหรับกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยในปัจจุบันไม่ได้บัญญัติรับรองคุ้มครองงานประเภทนี้ไว้ และจากแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 2061/2526 ศาลวินิจฉัยไปในทำนองว่า การออกแบบรูปเล่มหนังสือและการเรียบเรียงตัวอักษรไม่ได้รับความคุ้มครองจากพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 นอกจากนั้นยังไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อีกด้วย จึงก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของสิทธิในการออกแบบรูปเล่มและการเรียบเรียงตัวอักษรอย่างมาก หนทางในการให้ความคุ้มครองได้แก่ การแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติให้ความคุ้มครองงานประเภทนี้โดยตรง

ปัญหา

จากการวิจัย ผู้เขียนได้พบปัญหาในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องงานอันเป็นวัตถุแห่งลิขสิทธิ์ ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติ
2. ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของประเภทของงาน
3. ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือลักษณะพิเศษซึ่งเป็นองค์ประกอบของงานอันมีลิขสิทธิ์
4. ปัญหาเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์บางอย่างว่าจะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 หรือไม่
5. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดลิขสิทธิ์ให้เป็นสิทธิประเภทใด

สาระสำคัญของปัญหาข้างต้นมีรายละเอียดดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติ ได้แก่

1.1 คำนิยามคำว่า "ผู้สร้างสรรค์" ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ซึ่งได้ให้ความหมายว่า "ผู้ทำหรือก่อให้เกิดงานโดยความคิดริเริ่มของตนเอง" ถ้อยคำที่ว่า "โดยความคิดริเริ่มของตนเอง" นี้ อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดไปว่างานที่จะมีลิขสิทธิ์ได้นั้นจะต้องเป็นงานที่คิดค้นขึ้นใหม่ (novelty) หากเป็นงานที่เคยมีคนอื่นคิดค้นไว้แล้วก็มิใช่เป็นงานสร้างสรรค์จึงไม่อาจมีลิขสิทธิ์ได้ ซึ่งความจริงแล้ว คำว่า "สร้างสรรค์หรือความคิดริเริ่ม" หาได้มีความหมายไปในทางที่เข้าใจไม่ เพราะในเรื่องลิขสิทธิ์นั้นเป็นเรื่องคุ้มครองรูปแบบการแสดงออกทางปัญญา (expression) มากกว่าคุ้มครองความคิด (idea)

1.2 บทบัญญัติในมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ได้บัญญัติหลักถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติไว้ ซึ่งนับเป็นจุดเด่นที่เพิ่มขึ้นมาจากพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 แต่ทว่าถ้อยคำที่ใช้นั้นยังก่อให้เกิดปัญหาได้อีกเพราะแทนที่จะใช้ถ้อยคำที่เป็นการต่างตอบแทนกับลิขสิทธิ์ตามกฎหมายไทยโดยตรงกลับใช้คำว่า "และกฎหมายของประเทศนั้นได้ให้ความคุ้มครองเช่นเดียวกันแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ของภาคีอื่น ๆ . . ." ผลจึงกลายเป็นว่า แม้กฎหมายของประเทศนั้นจะมิได้ให้ความคุ้มครองแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ตามกฎหมายไทยงานอันมีลิขสิทธิ์ตามกฎหมายประเทศนั้นก็จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายไทย หรืออีกนัยหนึ่งแม้ประเทศนั้นจะให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ตามกฎหมายไทย แต่มิได้ให้ความคุ้มครองแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ตามกฎหมายภาคีอื่น ๆ เช่นนี้งานอันมีลิขสิทธิ์ของประเทศนั้นก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายไทย ซึ่งไม่น่าจะให้เป็นเช่นนั้น

1.3 บทบัญญัติในมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ได้ระบุให้ความคุ้มครองแก่ "งานอันมีลิขสิทธิ์ขององค์การระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยร่วมเป็นสมาชิกอยู่ด้วย" เอาไว้ด้วย ซึ่งความคุ้มครองเช่นนี้ไม่มีในพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ทั้งไม่ปรากฏว่าเป็นพันธกรณีที่ประเทศไทยต้องผูกพันตามระบบลิขสิทธิ์ระหว่าง

ประเทศระบบใดเลย อะไรเป็นมูลเหตุที่ทำให้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ต้องให้ความคุ้มครองแก่งานดังกล่าวจึงยังเป็นคำตอบที่หาได้ยากอยู่จนบัดนี้ งานขององค์การระหว่างประเทศนี้ แม้ในอนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล ค.ศ. 1971 หรือ U.C.C. ซึ่งนับว่าเป็นระบบลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศที่กว้างไกลที่สุดในขณะนี้ยังให้ความคุ้มครองไว้เฉพาะแต่งานที่โฆษณาเป็นครั้งแรกโดยองค์การสหประชาชาติหรือหน่วยงานพิเศษขององค์การสหประชาชาติ หรือองค์การรัฐอเมริกา (Organization of American States) เท่านั้น หาได้ยอมคุ้มครองงานขององค์การระหว่างประเทศโดยทั่วไปไม่ ข้อเสียเปรียบที่ประเทศไทยจะต้องแบกภาระอันเนื่องมาจากการให้ความคุ้มครองแก่งานขององค์การระหว่างประเทศอย่างกว้างขวางเช่นนี้ ย่อมเป็นได้ว่าอย่างน้อยที่สุดก็เป็นการให้ความคุ้มครองฝ่ายเดียวซึ่งผิดหลักถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติ ทั้งยังอาจมีปัญหาเกี่ยวกับความหมายอันกว้างขวางของคำว่า "องค์การระหว่างประเทศ" อีกด้วย เช่น ASEAN หรือ SEATO จะอยู่ในความหมายแห่งมาตรานี้หรือไม่

2. ปัญหาเกี่ยวกับความหมายของประเภทของงาน

2.1 ความหมายของงานศิลปประยุกต์ ซึ่งในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ได้ให้ความหมายไว้ว่า "ได้แก่งานที่นำเอางานตาม (1) ถึง (6) อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น นอกเหนือจากการชื่นชมในคุณค่าของตัวงานดังกล่าว เช่น นำไปใช้สอย นำไปตกแต่งวัสดุ หรือสิ่งของอันเป็นเครื่องใช้ หรือนำไปใช้ประโยชน์ในทางการค้า" ยังไม่น่าจะเป็นการเพียงพอเพราะมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก

2.2 ความหมายของงานอื่นใดอันเป็นงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์หรือแผนกศิลป มีปัญหาว่ามีขอบเขตแค่ไหน เพียงใด ปัญหานี้เดิมในพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ก็เคยมีปัญหาเช่นเดียวกันนี้ กล่าวคือ คำนิยามคำว่า "วรรณกรรมและศิลปกรรม" ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ได้ให้ความหมายว่าหมายความรวมถึง การทำขึ้นทุกชนิดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์และแผนกศิลป โดยจะแสดงออกมาในรูปร่างหรือวิธีการอย่างใดก็ตาม เช่น . . ." ซึ่งก็เป็นการบัญญัติไว้กว้าง ๆ แม้ตัวอย่างที่ให้ไว้ก็มิได้ช่วยให้เกิดความเข้าใจความหมายคำว่า

แผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลป ได้มากขึ้นเลย ตรงกันข้ามกลับทำให้เกิดความเข้าใจทั่วไปว่าสิ่งที่มิได้ระบุไว้ในตัวอย่างนั้นไม่อาจมีลิขสิทธิ์ได้ เช่น โสตทัศนวัสดุ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ เป็นต้น ดังนั้นพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ จึงได้แก้ไขข้อบกพร่องโดยได้บัญญัติให้งานที่จะเป็นวัตถุแห่งลิขสิทธิ์ได้นี้หมายความรวมถึงโสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ ไว้ด้วย อย่างไรก็ดี แม้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 จะได้แก้ไขข้อขัดข้องดังกล่าวข้างต้นแล้ว แต่ก็ยังปรากฏข้อบกพร่องในเรื่องนี้อยู่ กล่าวคือ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ได้ให้คำนิยามในมาตรา 4 คำว่า "งาน" โดยได้บัญญัติแบ่งแยกงานทั้งหมดออกเป็น 8 ประเภท คือ

1. งานวรรณกรรม
2. งานนาฏกรรม
3. งานศิลปกรรม
4. งานดนตรีกรรม
5. งานโสตทัศนวัสดุ
6. งานภาพยนตร์
7. งานแพร่เสียงแพร่ภาพ
8. งานอื่นใดอันเป็นงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลป

และได้มีการบัญญัติให้คำนิยามงานแต่ละประเภทอีกชั้นหนึ่งว่าหมายความถึงอะไรบ้าง แต่สำหรับงานประเภทที่ 8 คืองานอื่นใดอันเป็นงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปนั้น หากพิจารณาให้ดีจะเห็นว่าหาได้มีบทนิยามกำกับไว้อีกชั้นหนึ่งดังเช่น งานประเภทอื่น ๆ ไม่ ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่าสิ่งที่จะจัดเข้าเป็นงานประเภทนี้มีอะไรบ้างเพราะมีเขตเขตที่กว้างขวางมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทย ฉบับปัจจุบัน คือ ความหมายของงานในแผนกวิทยาศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวข้องถึงเรื่องคอมพิวเตอร์ ซอฟท์แวร์ (Computer software) ว่าจะจัดให้เป็นงานประเภทนี้ได้หรือไม่ และส่งผลถึงเรื่องการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ของต่างประเทศด้วย ทั้งนี้ตามข้อผูกพันในอนุสัญญาเบอร์น ฉบับแก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1908 ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีดังได้เคยกล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ดีงานในแผนกวิทยาศาสตร์ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 สามารถตีความได้ 2 ทาง

<u>ทางแรก</u> หากตีความว่างานในแผนกวิทยาศาสตร์ ต้องเป็นวรรณกรรมและศิลปกรรมโดยอาศัยเหตุผลดังที่กล่าวในบทที่ 2 หัวข้อที่ 4.2 ประเทศไทยก็จะต้องให้ความคุ้มครองงานประเภทนี้ของต่างประเทศ

<u>ทางที่สอง</u> หากตีความว่า งานในแผนกวิทยาศาสตร์ เป็นงานที่แยกออกจากงานประเภทอื่นโดยเด็ดขาดดังได้กล่าวในบทที่ 2 หัวข้อ 4.2 ประเทศไทยก็ไม่ต้องให้ความคุ้มครองงานประเภทนี้ของต่างประเทศ

3. ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือลักษณะพิเศษซึ่งเป็นองค์ประกอบของงานอันมีลิขสิทธิ์

3.1 ปัญหาในเรื่องหลักการบันทึกงานให้ปรากฏ (fixation) กล่าวคือ งานประเภทต่าง ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 จำเป็นที่จะต้องมีการบันทึกให้ปรากฏเป็นรูปร่างทุกประเภทหรือไม่ เนื่องจากงานบางประเภทไม่มีปัญหาในเรื่องนี้เพราะโดยสภาพธรรมชาติของงานนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการบันทึกงานให้ปรากฏอยู่แล้ว เช่น งานวรรณกรรม ซึ่งได้แก่ หนังสือ จุลสาร งานประติมากรรม หรืองานศิลปกรรม เป็นต้น แต่มีงานบางประเภทซึ่งโดยสภาพธรรมชาติของงานไม่แน่ว่าจะได้มีการบันทึกงานให้ปรากฏไว้ก่อนหรือไม่ เช่น งานวรรณกรรมบางอย่าง ได้แก่ ปาฐกถา เทศนา คำปราศรัย สุนทรพจน์ งานนาฏกรรม ซึ่งในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 หาได้มีการบัญญัติถึงเรื่องนี้ไว้แต่อย่างใดไม่

3.2 ปัญหาในเรื่องงานอันขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนว่าสมควรจะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 หรือไม่ เนื่องจากกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยแต่เดิม คือ พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ พ.ศ. 2457 ได้บัญญัติไว้ชัดว่า งานประเภทนี้ไม่ได้รับความคุ้มครอง แต่กฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับต่อมา คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ไม่ได้มีการบัญญัติถึงเรื่องนี้ไว้ ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่างานประเภทนี้สมควรจะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 หรือไม่

4. ปัญหาเกี่ยวกับงานบางอย่าง

4.1 คอมพิวเตอร์ ซอฟท์แวร์ (Computer software)ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ว่าเป็นสิ่งที่ควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ เพราะเป็นสิ่งสร้างสรรค์ที่เกิดจากการใช้สติปัญญา ความวิริยะ อุตสาหะ ในการก่อให้เกิดงานขึ้นมา ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ จะจัดให้คอมพิวเตอร์ ซอฟท์แวร์ เป็นงานประเภทใดในจำนวน 8 ประเภท ตามที่มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ได้บัญญัติไว้ ซึ่งในเรื่องนี้มีนักกฎหมายเห็นว่า สามารถจัดเป็นประเภทของงานตามที่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ กำหนดไว้ถึง 4 ประเภท คือ

1. งานวรรณกรรม
2. งานศิลปกรรมประเภทจิตรกรรม
3. งานโสตทัศนวัสดุ
4. งานอื่นใดอันเป็นงานในแผนกวิทยาศาสตร์

รายละเอียดได้กล่าวในบทที่ 3 หัวข้อที่ 1 แล้ว สำหรับผู้เขียนเห็นว่าเรื่องนี้จำเป็นต้องพิจารณาในหลาย ๆ ด้านประกอบกัน กล่าวคือ หากพิจารณาเฉพาะกฎหมายลิขสิทธิ์ภายในประเทศคงไม่ก่อให้เกิดปัญหามากนัก เพราะย่อมถือว่าได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับเดียวกัน ปัญหาที่จะต้องพิจารณาอย่างมากก็คือในด้านลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ เพราะหากจัดคอมพิวเตอร์ ซอฟท์แวร์ เป็นงานวรรณกรรมหรืองานศิลปกรรม ประเทศไทยจะต้องรับรองคุ้มครองงานประเภทนี้ของต่างประเทศอย่างเต็มที่ตามพันธกรณี เนื่องจากได้เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาเบอร์น และถ้าจัดเป็นงานอื่นใดอันเป็นงานในแผนกวิทยาศาสตร์ ก็มีทางเป็นไปได้ 2 ทาง ว่าจะต้องคุ้มครองหรือไม่ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ยังไม่แน่นอนดังได้กล่าวในบทที่ 2 หัวข้อที่ 4.2 แล้ว แต่หากจัดให้คอมพิวเตอร์ ซอฟท์แวร์ เป็นงานในประเภทโสตทัศนวัสดุ ประเทศก็ไม่ต้องให้ความคุ้มครองงานประเภทนี้ของต่างประเทศ เพราะไม่มีพันธกรณีใด ๆ ที่จะต้องรับรองคุ้มครองงานประเภทนี้ของต่างประเทศ

4.2 แบบตัวพิมพ์ (Typefaces) และการจัดรูปเล่มและเรียบเรียงตัวอักษร (Typographical arrangements) งานทั้ง 2 อย่างนี้เป็นสิ่งสร้างสรรค์ขึ้นโดยใช้สติปัญญา ความวิริยะ อุตสาหะ และเป็นประโยชน์ต่อสังคม สมควรได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์เช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 มิได้บัญญัติรับรองคุ้มครองงานเหล่านี้ไว้โดยตรง ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ จะมีวิธีการใดที่จะได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทย

5. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดลิขสิทธิ์ให้เป็นสิทธิประเภทใด

ปัญหาในเรื่องนี้ก็คือ ในปัจจุบันจะจัดลิขสิทธิ์ให้เป็นบุคคลสิทธิหรือทรัพยสิทธิ ซึ่งจากการวิจัยพบว่าลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินชนิดใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากที่ระบบบุคคลสิทธิและทรัพยสิทธิได้ก่อตั้งขึ้นอย่างมั่นคงถาวรเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้ว ลิขสิทธิ์จึงไม่อาจจัดเป็นบุคคลสิทธิหรือทรัพยสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งได้เพราะ ไม่ว่าจะจัดลิขสิทธิ์ให้เป็นบุคคลสิทธิหรือทรัพยสิทธิก็มีปัญหาในเรื่องที่ไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่บุคคลภายนอกผู้สุจริต รายละเอียดดังได้กล่าวในบทที่ 1 หัวข้อที่ 2.2.2 แล้ว

ข้อเสนอแนะ

1. แนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติ

1.1 ควรมีการแก้ไขบทนิยาม คำว่า "ผู้สร้างสรรค์" ตามที่มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ให้คำนิยามไว้ว่า "ผู้ทำหรือก่อให้เกิดงานโดยความคิดริเริ่มของตนเอง" เป็น "ผู้ทำหรือก่อให้เกิดงานโดยการริเริ่มของตนเอง"

1.2 หากมีปัญหาในเรื่องนี้ขึ้นสู่ศาล ศาลน่าจะตีความข้อความดังกล่าวนี้ไปในแนวทางแห่งหลักตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายไทยไม่ควรถือเคร่งครัดตามตัวอักษร อย่างไรก็ดีแนวทางการแก้ไขดังกล่าวอาจไม่แน่นอน หนทางแก้ไขที่ถูกต้องจึงควรมีการแก้ไขบทบัญญัติ

ในมาตรา 42 ในเรื่องถ้อยคำเพื่อมิให้เกิดปัญหาในเรื่องการตีความโดยเห็นควรบัญญัติว่า "และกฎหมายของประเทศนั้นได้ให้ความคุ้มครองเช่นเดียวกันแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ตามกฎหมายไทย"

1.3 น่าจะได้มีการทบทวนเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ขององค์การระหว่างประเทศ เพราะการบัญญัติกฎหมายในลักษณะที่ปรากฏในมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 เป็นการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ต่างประเทศมากเกินความเหมาะสม ทำให้ประเทศไทยตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบอย่างมาก

2. แนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับความหมายของประเภทของงาน

2.1 ควรจะได้มีการแก้ไขมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ในบทนิยามคำว่า "งานศิลปประยุกต์" โดยมีบทบัญญัติอธิบาย กำหนดขอบเขต และแสดงตัวอย่างให้ชัดเจนกว่าบทบัญญัติในปัจจุบัน

2.2 ควรจะได้มีการบัญญัติเพิ่มเติมคำนิยามคำว่า "งานอื่นใดอันเป็นงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลป" ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 โดยควรที่จะได้บัญญัติคำนิยามงานประเภทนี้อีกชั้นหนึ่งให้ชัดเจนกว่านี้ โดยคำนึงถึงความมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ที่จะจัดสิ่งใดให้เป็นงานประเภทนี้ เช่น ในด้านเนื้อหาของงาน เป็นต้น อนึ่งสำหรับงานในแผนกวิทยาศาสตร์นั้น ปัจจุบันมีความสำคัญมาก เพราะเกี่ยวข้องถึงเรื่องคอมพิวเตอร์ ซอฟท์แวร์ ซึ่งมีผลถึงการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ของต่างประเทศ และดังได้กล่าวแล้วว่างานในแผนกวิทยาศาสตร์ ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยฉบับปัจจุบัน มีแนวทางตีความได้ 2 ทาง ปัญหาในเรื่องการตีความว่าควรจะเป็นไปในแนวทางใดนั้นเห็นว่าหากมีปัญหาเรื่องนี้ขึ้นสู่ศาล ศาลไทยน่าจะเลือกการตีความในแนวทางที่สอง

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. แนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือลักษณะพิเศษซึ่งเป็นองค์ประกอบของงานอันมีลิขสิทธิ์

3.1 ดังได้กล่าวในบทที่ 2 หัวข้อที่ 3.4 แล้วว่ามีแนวความคิดเกี่ยวกับหลักการบันทึกงานให้ปรากฏ (fixation) นี้อยู่ 2 แนวความคิด คือ

ก. กลุ่มประเทศซึ่งใช้ระบบกฎหมายแองโกล – แซกซอน ซึ่งถือหลักว่าการบันทึกงานให้ปรากฏเป็นเงื่อนไขการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ประการหนึ่ง

ข. กลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งถือหลักว่าการบันทึกงานให้ปรากฏมิใช่เงื่อนไขการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ (ยกเว้นฝรั่งเศสในงาน 2 ประเภท คือ งานเกี่ยวกับการรำ และการแสดงโดยวิธีใบ้)

ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่าการตีความพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ไม่ว่าจะอิงแนวความคิดใดย่อมมีทั้งข้อดีและข้อเสีย แต่เนื่องจากเหตุผลหลาย ๆ ด้าน ผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัติในกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 น่าจะต้องตีความอย่างแนวความคิดของกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป แต่อย่างไรก็ตามแนวความคิดในกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรปนี้ยังมีจุดอ่อน คือ ในเรื่องความแน่ชัดของพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ที่แท้จริง เมื่อมีปัญหาโต้เถียงเป็นคดีขึ้นสู่ศาล ดังนั้นประเทศไทยน่าจะได้เปรียบกลุ่มประเทศดังกล่าวข้างต้นในแง่ที่ว่าได้มีการศึกษาถึงข้อดีข้อเสียของแต่ละกลุ่มแล้วนำมาแก้ไขกฎหมายของตน ซึ่งในจุดนี้ผู้เขียนเห็นว่าตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ควรที่จะมีการแก้ไขปรับปรุงโดยบัญญัติหลักการบันทึกงานให้ปรากฏ (fixation) นี้ให้เป็นเงื่อนไขประการหนึ่งก่อนที่จะได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ตามหลักการของฝรั่งเศส ในงานบางประเภทซึ่งโดยสภาพของงานอาจไม่แน่ว่าจะได้มีการบันทึกงานให้ปรากฏไว้แล้วหรือไม่ และไม่เป็นภาระแก่ผู้สร้างสรรค์จนเกินกว่าที่จะนำเงื่อนไขนี้ไปบังคับใช้ ได้แก่ งานวรรณกรรมประเภท ปาฐกถา เทศนา คำปราศรัย สุนทรพจน์ งานนาฏกรรม ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาข้อโต้เถียงต่าง ๆ เป็นการสะดวกแก่ผู้ใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ทั่วไป รวมทั้งยังเป็นการลดภาระของศาลในการพิจารณาคดีเรื่องเหล่านี้ด้วย

3.2 เห็นควรให้มีการบัญญัติให้ชัดเจนในกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทย ว่า งานที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่ควรได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ส่วนปัญหาในการที่จะวินิจฉัยว่างานใดเป็นงานอันขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่นั้น เนื่องจากกฎหมายไม่สามารถเขียนให้ละเอียดกว่านี้ได้อีกแล้วจึงควรให้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะวินิจฉัย

4. เฉพาะทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับงานบางอย่างว่ามีลิขสิทธิ์หรือไม่

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ซอฟท์แวร์ (Computer software) นั้น ผู้เขียนเห็นว่าในปัจจุบันยังไม่จำเป็นต้องแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 แต่อย่างใด เพราะสามารถจะตีความโดยจัดให้คอมพิวเตอร์ ซอฟท์แวร์ เป็นงานประเภทใดประเภทหนึ่งใน 4 ประเภท คือ

1. งานวรรณกรรม
2. งานศิลปกรรมประเภทจิตรกรรม
3. งานโสตทัศนวัสดุ
4. งานอื่นใดอันเป็นงานในแผนกวิทยาศาสตร์

ปัญหาว่าจะตีความโดยจัดให้เป็นงานประเภทใดนั้น ผู้เขียนเห็นว่า การตีความโดยจัดให้เป็นงานประเภทโสตทัศนวัสดุเป็นสิ่งที่เหมาะสมที่สุด สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา

4.2 ปัญหาเกี่ยวกับแบบตัวพิมพ์ (Typefaces) และการจัดรูปเล่มและเรียบเรียงตัวอักษร (Typographical arrangements)

ก. การให้ความคุ้มครองแบบตัวพิมพ์ (Typefaces) ในปัจจุบันจะต้องแยกเป็น 2 กรณี คือ

1. แบบตัวพิมพ์ที่มีลักษณะเป็น 2 มิติ กล่าวคือ กรณีที่ได้มีการออกแบบตัวพิมพ์ไว้บนวัสดุใดก็ตามอย่างสวยงาม แต่ยังมิได้นำมาทำเป็นตัวพิมพ์ 3 มิติ เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านการพิมพ์ การคุ้มครองอาจทำได้โดยการตีความจัดให้เป็นงานศิลปกรรมประเภทจิตรกรรมตามบทบัญญัติในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521

2. แบบตัวพิมพ์ที่มีลักษณะเป็น 3 มิติ กล่าวคือ ได้นำแบบตัวพิมพ์ 2 มิติตามข้อ 1 นำมาจัดทำเป็นตัวพิมพ์เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านการพิมพ์ กรณีเช่นนี้ก็อาจตีความได้ว่าเป็นงานศิลปกรรมประเภทศิลปประยุกต์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ได้ และในขณะเดียวกันก็อาจถือได้เป็นแบบผลิตภัณฑ์ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้ แต่เนื่องจากแบบตัวพิมพ์ดังกล่าวมีลักษณะที่เห็นได้ชัดว่า มุ่งเพื่อใช้ประโยชน์ ฉะนั้นด้วยเหตุผลดังได้กล่าวในบทที่ 3 หัวข้อที่ 4 เรื่องแบบตัวพิมพ์แล้วว่ากรณีเช่นนี้แบบตัวพิมพ์ดังกล่าวย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์ แต่อาจได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายสิทธิบัตรถ้าหากต้องด้วยหลักเกณฑ์ที่กฎหมายสิทธิบัตรต้องการ

แบบตัวพิมพ์ในปัจจุบันเป็นงานที่สำคัญ ควรได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์ การให้ความคุ้มครองโดยวิธีการตีความพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 นั้น อาจไม่แน่นอน ดังนั้นจึงควรที่จะได้มีการบัญญัติรับรองงานดังกล่าวไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 โดยตรง

ข. การจัดรูปเล่มและเรียบเรียงตัวอักษร (Typographical arrangements) ผู้เขียนเห็นว่าไม่อาจตีความจัดให้เป็นงานประเภทใดประเภทหนึ่งตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ได้ แนวทางในการให้ความคุ้มครองนั้น ควรต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 โดยบัญญัติเพิ่มเติมให้การจัดรูปเล่มหนังสือและเรียบเรียงตัวอักษรเป็นงานประเภทหนึ่ง ซึ่งได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ด้วย

5. แนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการจัดลิขสิทธิ์ให้เป็นสิทธิประเภทใด

การแก้ปัญหาดังกล่าวมีได้หลายวิธี จึงต้องดูความเหมาะสมในการที่จะใช้วิธีใด ข้อที่น่าสังเกตก็คือ ทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่นได้แก่ สิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า ได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยวิธีการจดทะเบียน ส่วนกฎหมายลิขสิทธิ์นั้นในต่างประเทศบางประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้พยายามแก้ไขปัญหาโดยการสร้างระบบจดทะเบียนขึ้นมา สำหรับการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 เป็นการได้มาโดยอัตโนมัติ ฉะนั้นปัญหาดังกล่าวจึงยังมิได้มีการแก้ไขแต่อย่างใด ซึ่งแนวทางแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้หากจะเปลี่ยนระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์เป็นระบบจดทะเบียนดังเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกานั้นคงไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ทั้งนี้เพราะระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์โดยอัตโนมัติในกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยได้ฝังลึกลงไปมากแล้ว เหตุผลอีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือการเปลี่ยนไปใช้ระบบจดทะเบียนนั้น ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก ทั้งทางด้านกำลังคน และทางด้านงบประมาณของแผ่นดินเพื่อการนี้ ทางแก้ไขที่พอจะเป็นไปได้ในปัจจุบันในเรื่องนี้เห็นว่าควรใช้วิธีการที่เรียกว่า Notification of Transfer or Licencing กล่าวคือ การโอนลิขสิทธิ์ก็ดี หรือการอนุญาตให้ใช้ลิขสิทธิ์ก็ดีจะสามารถยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกได้ จะต้องแจ้งการโอนหรือการอนุญาตดังกล่าวต่อเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการที่รับผิดชอบในเรื่องนี้โดยตรง วิธีการนี้มิใช่วิธีการใหม่แต่อย่างใด เพราะมีหลักการทำนองเดียวกับเรื่องการโอนหุ้นตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1129 ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ หากใช้วิธีการดังกล่าวเพื่อแก้ไขปัญหาก็จะต้องมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักการในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ในเรื่องการอนุญาตให้ใช้ลิขสิทธิ์ซึ่งในปัจจุบันกฎหมายมิได้บังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือ ก็ต้องแก้ไขในหลักการว่าการอนุญาตให้ใช้ลิขสิทธิ์ในทุกกรณีต้องทำเป็นหนังสือ เพื่อให้สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาตามวิธีการดังกล่าวด้วย